

Jaša VESELINOVIČ
Fakulteta za družbene vede

Alexander Anievas, Kerem
Nisancioglu
**How The West Came to Rule: The
Geopolitical Origins of Capitalism**
Pluto Press, London 2015,
296 strani, 40,00 \$
(ISBN 9780745336152)

Delo *How The West Came to Rule* avtorjev Alexandra Anievasa in Kerema Nisanciogluja je prispevek k eni najbolj zanimivih in najdlje trajajočih razprav v marksistični teoriji – teoretiziranju prehoda iz fevdalizma v kapitalizem (*transition debate*). Izhodišče za njuno zelo ambiciozno zastavljeno delo je ugotovitev, da je to debato (in njene kritike) kljub različnim pristopom zaznamoval evrocentrizem, saj je zgodovina zgodnje moderne Evrope pisana v odsotnosti neevropskih družb ali pa so te razumljene le kot pasivni opazovalci oziroma Drugi, ki služi za primerjavo in dokaz superiornosti *sui generis* razvoja kapitalistične modernosti v Evropi (str. 4). Evrocentrizem se nato prevaja (in izraža) v treh normativnih metodoloških postopkih. Prvič, razumevanje virov in začetkov kapitalistične moderne kot nekaj primarno notranjega (metodološki internalizem) Evropi kot kulturno in geografsko koherentni enoti, ki je jedro in glavno gibalno zgodovine. Drugič, artikulacija ločitve na Zahod in Vzhod prek dodeljevanja zgodovinske prioritete Evropi, ki je definirana ideološko nasprotnemu in nepomirljivo

sovražnemu Vzhodu. In tretjič, predpostavka, da je evropska izkušnja modernosti (pa tudi prehoda iz fevdalizma v kapitalizem) univerzalna stopnja razvoja, prek katere morajo v tem ali onem času in kraju vse neevropske družbe (str. 5). Avtorja pokažeta, da na teh predpostavkah na različne načine gradijo vsi trije veliki poskusi razlage nastanka kapitalizma – teorija svetovnih sistemov, politični marksizem in postkolonialne študije.

Avtorja si zato za cilj zastavita osvetliti raznovrstne načine, na katere je bil »Zahod kot ideo-politična in družbeno-ekonomska tvorba ustvarjen prek in v interaktivnih odnosih z neevropskim svetom.« (str. 6). Odgovor na pomanjkljivosti ostalih pristopov je po mnenju avtorjev rekonstrukcija koncepta neenakega in kombiniranega razvoja (*uneven and combined development* – UCD), ki ga je prvi razvil Lev Trocki v analizi Ruske revolucije. Koncept »neenakega razvoja« omogoča razumevanje tako kvantitativnih kot kvalitativnih vidikov razvoja družb, saj ne primerja zgolj dveh statičnih podob ali stanj razvoja posamezne družbe, pač pa poskuša zaobjeti njuno dialektično interakcijo in nenehno sooblikovanje. Dialektična interakcija in nujna neenakost različnih družb kot ontološka enota tudi omogočata prelom z diskretno definiranim nacionalnim in mednarodnim (notranje – zunanje). In kar je ključno za zgodovinsko empirične analize – ta razmerja neenakosti ustvarjajo strukturne pogoje tekmovalnosti med družbami, tako imenovani »bič zunanje nujnosti«

(*whip of external necessity*), ki se naša na zunanjo prisilo, ki jo bolj razvite družbe predstavljajo manj razvitim. Vendar pa ta bič ne deluje le kot enosmerni strukturni imperativ, pač pa, kar je zelo pomembno za nadaljnjo analizo, neenako razvite družbe ves čas vplivajo na razvoj druga družge, tako da je razvoj nujno »*multilinearen, vzročno policentričen in so-konstitutiven*« (str. 46). Kombiniran razvoj pa zadeva način, na katerega so posamezne družbe oblikovane na podlagi in skozi odnose z razvojno drugačnimi družbami, pri čemer ti odnosi niso omejeni le na ekonomske pojave, pač pa tudi na vse ostale odnose, ki tvorijo družbo kot celoto. V tem kontekstu je pomemben koncept »privilegija zaostalosti« (*privilege of backwardness*), ki opisuje možnost manj razvitih družb, da v »lovljenju« bolj razvitih družb preskočijo nekatere razvojne stopnje, skozi katere so šle prve. Vendar pri tem ne gre za preprost preskok nekaj stoletij in preslikavo lastnosti naprednejše družbe na manj napredno, pač pa je nova družbena oblika kombinirana, saj so v procesu substitucije mobilizirani številni nadomestki (institucije, instrumenti, metode itd.) značilni in avtohtoni v predhodni družbi (str. 50). Na ta način nastajajo družbe, ki so amalgam starih in sodobnih političnih oblik (*amalgam of archaic with contemporary political forms*), zaradi neenakega in kombiniranega razvoja pa sta njihov nastanek in končna podoba vedno vnaprej nedoločena, tudi zato, ker ključno vlogo igra človekova dejavnost (*agency*) (str. 51).

Po dveh poglavjih, ki postavita teoretsko podstat delu, avtorja opisane teze utemeljita na konkretnih zgodovinskih primerih in procesih, ki niso le od zunaj »vplivali« na razvoj kapitalizma v Evropi, pač pa so ga ključno sooblikovali, določali in omogočali. Najprej se lotita Mongolskega imperija, ki je bil za razvoj kapitalizma v Evropi ključen zaradi integracije trgovskih omrežij in združevanja celotne Evrazije, pa tudi, ker je omogočil hitro širitev kuge, ki je prispevala h končni krizi fevdalizma in preureditvi razmerja moči med razredi. Njuna glavna poanta je, da kuga ni bila nekakšen zunanji šok ali nepojasnljiva naravna katastrofa, pač pa je bil njen pojav ključno (med)družben, njen učinek na posamezno družbo (de- ali re-fevdalizacija) pa odvisen od neenake stopnje njihovega razvoja (str. 88). Nadalje se avtorja osredotočita na rivalstvo med Habsburško monarhijo in Otomanskim cesarstvom v času tako imenovanega dolgega 16. stoletja, ki je Angliji in severni Nizozemski zaradi koncentracije vojaških sil in spopadov omogočil dobršno mero izolacije ter homogen vladajoči razred in prve epizode primitivne akumulacije. Prevlada Otomanskega cesarstva na kopenskih trgovskih poteh je Anglijo potisnila v raziskovanje Atlantika in posledično kolonialno širitev, ki je botrovala industrijski revoluciji (str. 117). Avtorja se nato zelo prepričljivo in natančno lotita obravnave večstranskega in medsebojno določujočega razmerja med novo koloniziranimi družbami, trgovino s sužnji in evropskimi metropolami.

Pokažeta, kako so bili boji med Evropejci in prebivalci Amerik ključni za vznik modernega pojmovanja ozemeljske suverenosti, evrocentrizma in znanstvenega rasizma. Poleg tega je dotok žlahtnih kovin iz Amerike še povečal razkorak med fevdalizmom Iberskega polotoka in kapitalizmom v povojih v deželah severne Evrope. Trg, razširjen na kolonizirane dežele, je angleškim kapitalistom ponujal številne nove možnosti in je omogočil preseganje omejitev angleškega agrarnega kapitalizma. Ključno pri razvoju kapitalizma v Angliji je bilo izkoriščanje različnih produkcijskih načinov, na katere so naleteli ali jih (so)ustvarili v novih kolonijah (str. 169). Razvoj produkcijskih sil in razširitev meznega dela v Angliji je bilo tako neposredno pogojeno z izkoriščanjem podrazreda onkraj Atlantika – prvih prebivalcev Amerike, afriških sužnjev in naseljenih Evropejcev. Na podoben način avtorja obravnavata tudi vzpon Nizozemske in pokažeta, kako je ustanovitev delniške Nizozemske vzhodnoindijske družbe (*Verenigde Oostindische Compagnie* – VOC) postala »vzvod za združitev logike teritorializma in kapitalizma« (str. 223). Skozi VOC so bile integrirane različne neenake oblike izkoriščanja delovne sile v kolonijah, iz katerih so bili črpani veliki dobički, s katerimi je Nizozemska ohranjala svoje prvenstvo na področju finančnih institucij v Evropi. Zaloga poceni delovne sile v kolonijah je Nizozemski pomagala tudi pri preseganju domačih omejitev pomanjkanja delovne sile in previsokih mezd. Avtorja zato

obrneta argument teorije svetovnih sistemov, saj trdita, da je preprosta kapitalistična produkcija, temelječa na meznem delu na Nizozemskem, le ena stran kovanca. Po mnenju avtorjev namreč ni šlo za klasično zgodbo o kolonializmu zavoljo iskanja presežne populacije, ki bi znižala mezde doma, ampak šele »*kolonializem razloži vznik kapitalizma kot produkcijskega načina*« (str. 244), pri čemer družbe južne Azije niso le pasivni akterke, pač pa na raznolike načine sooblikujejo nastanek kapitalizma kot globalnega produkcijskega načina.

Delo *How The West Came to Rule* z inovativnim pristopom razbije marsikatero ortodoksijo in z dobro razdelano teoretsko osnovo ponuja izhodišče za nadaljnje raziskovanje in mapiranje medsebojno določujočih potekov razvoja kapitalizma v Evropi in širše. Kot pravita avtorja, je namreč ob pripoznanju, da je »*kapitalizem sestavljen tudi iz praks, ki so neenake, podrejene, pa vendar konstitutivne odnosu med meznim delom in kapitalom, potrebno za razlago začetkov kapitalizma preučiti te prakse in načine, kako so postale povezane z odnosom med meznim delom in kapitalom*« (str. 221). Je pa tako razumevanje kapitalizma tudi ena od točk, ki jo bodo kritizirali politični marksisti, ki so za avtorja v celotnem delu nekakšen dialoški nasprotnik in referenčna točka. Avtorja se izogne ta natančni definiciji kapitalizma, ko trdita, da je ta najboljše razumljen kot cela vrsta »*oblik in zbirov družbenih odnosov in procesov, zbranih okoli*

sistematične reprodukcije kapitalskega razmerja, vendar niti historično niti logično zvedljivih nanj» (str. 9). Na tej točki skozi precej nenaklonjeno branje ključnih del kritizirata teoretike političnega marksizma, saj zaključita, da slednji odnos izkoriščanja med fevdalcem in direktnim proizvajalcem smatrajo kot temeljno komponento fevdalnega produkcijskega načina, ki predstavlja osnovni ontološki in analitični gradnik za vse nadaljnje teoretsko in zgodovinsko raziskovanje (str. 24). Robert Brenner kot utemeljitelj političnega marksizma poskuša po mnenju avtorjev s premalo razložiti preveč, čeprav med opombami (str. 289) tudi sama navajata Brennerja, ki pravi, da njegov koncept *social-property relations*, ki ga avtorja kritizirata kot preveč enostranskega, zajema vertikalne družbene odnose (med izkoriščevalci in neposrednimi proizvajalci) in horizontalne odnose, torej odnose znotraj razreda samega. Ne glede na to pa so nekatere kritike političnega marksizma, na primer očitke neutemeljene ločitve sfer proizvodnje in menjave pri vlogi čezatlantskih trgovcev/lasnikov plantaž, na mestu.

Obravnavano delo je torej zelo ambiciozen in teoretsko pretanjen poskus postavitve novega ali vsaj modificiranega raziskovalnega programa, ki s svojo zastavitvijo omogoča mnoge razširitve na nova zgodovinska časovna obdobja in geografska območja, na primer Afriko, ki sta jo avtorja, kot priznavata, v svojem delu izpustila. Kljub temu pa je v delu najti tudi nekaj (namernih?) zgrešenih

interpretacij političnega marksizma, ki ob naklonjenem branju in obilici debat o razmerju med političnim marksizmom, teorijo svetovnih sistemov in neenakega in kombiniranega razvoja v zadnjih letih (Allinson in Anievas, 2009; Lacher, 2006; Teschke, 2014 idr.) ne bi bile potrebne.

LITERATURA

Allinson, Jamie C. in Alexander Anievas (2009): The uses and misuses of uneven and combined development: an anatomy of a concept. Cambridge Review of International Affairs, 22 (1): 47–67.

Lacher, Hannes (2006): Beyond globalization: capitalism, territoriality, and the international relations of modernity. New York: Routledge.

Teschke, Benno (2014): IR Theory, Historical Materialism and the False Promise of International Historical Sociology. Spectrum Journal of Global Studies 6 (1): 1–66.

Klemen PLOŠTAJNER
Fakulteta za družbene vede,
Univerza v Ljubljani

Jeff Halpner
War Against the People: Israel, the Palestinians and Global Pacification
Pluto Press, London 2015,
340 strani, 13.00 £
(ISBN 978-0-7453-3430-1)

Michael Foucault v svoji analizi kolonializma ter odnosa med globalnim severom in jugom govori o učinku bumeranga. Orodja, taktike, strategije, diskurzi in prakse, ki se izumljajo